

Rijden onder invloed in de provincie Utrecht, 1997-1998

M.P.M. Mathijssen

Rijden onder invloed in de provincie Utrecht, 1997-1998

Ontwikkeling van het alcoholgebruik door automobilisten in weekendnachten

R-98-61

M.P.M. Mathijssen

Leidschendam, 1999

Stichting Wetenschappelijk Onderzoek Verkeersveiligheid SWOV

Documentbeschrijving

Rapportnummer:	R-98-61
Titel:	Rijden onder invloed in de provincie Utrecht, 1997-1998
Ondertitel:	Ontwikkeling van het alcoholgebruik door automobilisten in weekendnachten
Auteur(s):	M.P.M. Mathijssen
Onderzoeksmanager:	Mr. P. Wesemann
Projectnummer SWOV:	52.645
Opdrachtgever:	Ministerie van Verkeer en Waterstaat, Directoraat-Generaal Rijkswaterstaat, Directie Utrecht
Trefwoord(en):	Drunkeness, driver, night, blood alcohol content, weekend, police, age, woman, man, surveillance, enforcement (law), publicity, legislation, behaviour, Netherlands.
Projectinhoud:	Dit rapport doet verslag van onderzoek naar het alcoholgebruik van automobilisten in de provincie Utrecht, in vrijdag- en zaterdagnachten van het najaar van 1998.
Aantal pagina's:	25
Prijs:	f 17,50
Uitgave:	SWOV, Leidschendam, 1999

Stichting Wetenschappelijk Onderzoek Verkeersveiligheid SWOV
Postbus 1090
2260 BB Leidschendam
Telefoon 070-3209323
Telefax 070-3201261

Inhoud

1.	<i>Inleiding</i>	5
2.	<i>Opzet en uitvoering van het onderzoek</i>	7
2.1.	Opzet	7
2.2.	Steekproef	7
2.3.	Uitvoering	8
2.4.	Statistische analyse	8
3.	<i>Resultaten van het onderzoek</i>	9
3.1.	Ontwikkeling van het alcoholgebruik in Utrecht	9
3.2.	Alcoholgebruik naar weekendnacht en onderzoeksgebied	10
3.3.	Alcoholgebruik naar weekendnacht en tijdstip	10
3.4.	Alcoholgebruik naar geslacht en leeftijd	10
3.5.	Herkomst van overtreders	12
3.6.	Enquêteresultaten politietoezicht	12
4.	<i>Conclusies en aanbevelingen</i>	13
4.1.	Conclusies	13
4.2.	Aanbevelingen	13
	<i>Bijlage 1 Enquêteformulier</i>	15
	<i>Bijlage 2 Toelichting WPM-analyse</i>	17
	<i>Bijlage 3 Tabellen 1 t/m 6</i>	19

1. Inleiding

Evenals in de jaren 1989 tot en met 1997 heeft de SWOV in 1998, in nauwe samenwerking met de politie van de regio Utrecht, het alcoholgebruik van automobilisten in de provincie Utrecht geïnventariseerd.

Het belangrijkste doel van het SWOV-onderzoek is het vaststellen van ontwikkelingen in het alcoholgebruik van de Utrechtse automobilisten en het opsporen van perioden, gebieden en groepen bestuurders met een verhoogd alcoholgebruik en/of een verhoogd risico op een alcoholongeval.

Het nauwkeurig volgen van ontwikkelingen in het alcoholgebruik in het verkeer is voor het beleid van wezenlijk belang, omdat een relatief kleine verandering in het rijden onder invloed grote gevolgen voor de verkeersveiligheid kan hebben. Gegevens over eventuele speciale probleemgroepen of -gebieden kunnen worden gebruikt bij het opzetten van toezicht- en voorlichtingscampagnes rond alcoholgebruik in het verkeer.

Alcoholgebruik in het verkeer heeft een sterk negatieve invloed op de ongevalskans en de ernst van het letsel. Geen enkele andere enkelvoudige factor is als ongevalsoorzaak zo belangrijk als alcoholgebruik. Bestrijding van alcohol in het verkeer is dan ook terecht een speerpunt in het verkeersveiligheidsbeleid. En er is reden om de aandacht niet te laten verslappen: na een sterke vermindering van het rijden onder invloed vanaf het midden van de jaren tachtig was er in de eerste helft van de jaren negentig weer sprake van een geleidelijke toename. In 1991 was in weekendnachten 3,9% van de Nederlandse automobilisten onder invloed, in 1992 4,0%, in 1993 4,2% en in 1994 zelfs 4,9%. Daarna is het alcoholgebruik weer licht afgenomen: 4,7% overtreders in 1995, 4,4% in 1996 en 4,3% in 1997. Deze daling viel samen met een geleidelijke toename van het politietoezicht.

Veranderingen in het alcoholgebruik van verkeersdeelnemers en daarmee samenhangende veranderingen in de verkeersveiligheid zijn in Nederland alleen door middel van gedragsmetingen binnen redelijke termijn te detecteren. Ongevallengegevens lenen zich minder goed voor dit doel; zij zijn niet alleen onvolledig maar ook in hoge mate onbetrouwbaar. Ook enquêtegegevens zijn voor het vaststellen van alcoholgebruik door automobilisten minder goed bruikbaar, omdat mensen nu eenmaal niet erg betrouwbaar rapporteren over hun eigen gedrag, zeker niet als er min of meer een taboe op dat gedrag rust. Men is dan sterk geneigd sociaal wenselijke antwoorden te geven. Bij vroeger rij- en drinkgewoontenonderzoek werden beweerd en feitelijk gedrag gelijktijdig onderzocht; de discrepanties waren vaak zeer groot.

Sinds 1970 voert de SWOV in nauwe samenwerking met de politie bijna elk najaar een onderzoek uit naar het alcoholgebruik van de Nederlandse automobilisten, het onderzoek 'Rij- en drinkgewoonten'. Dit is een zogenaamd standaardonderzoek, dat het mogelijk maakt ontwikkelingen in het alcoholgebruik van automobilisten van jaar tot jaar op de voet te volgen.

De metingen worden uitgevoerd in vrijdag- en zaterdagnachten. De opdracht voor onderzoek van 1998 in de provincie Utrecht is aan de SWOV verleend door de Directie Utrecht van Rijkswaterstaat.

De onderzoekspopulatie (automobilisten) en de onderzoekstijdstippen (weekendnachten) zijn indertijd uitgekozen op grond van hun grote bijdrage aan de alcoholonveiligheid. Bij tweederde van de geregistreerde alcoholongevallen in Nederland is het een automobilist die alcohol heeft gebruikt. En in weekendnachten gebeuren relatief veel alcoholongevallen: de vrijdag- en zaterdagavond, die 7% van de totale week uitmaken, nemen meer dan een kwart van de geregistreerde alcoholongevallen voor hun rekening. Andere perioden van de week met een relatief grote alcoholonveiligheid zijn de donderdagnacht, de vrijdag- en zaterdagavond en de zondagochtend, -avond en -nacht: bijna 40% van de ernstig gewonde alcoholslachtoffers in 21% van de week.

Het SWOV-onderzoek heeft een unieke tijdreeks gegevens over het alcoholgebruik van Nederlandse automobilisten opgeleverd. Die gegevens zijn zowel voor landelijk als regionaal verkeersveiligheidsbeleid van belang. Behalve in schriftelijke verslagen aan de landelijke en regionale opdrachtgevers worden de resultaten ook opgenomen in BIS-V, het geautomatiseerde Beleids-InformatieSysteem over ontwikkelingen in een aantal belangrijke aandachtsgebieden voor het verkeersveiligheidsbeleid. Door de grote omvang van de steekproef zijn betrouwbare uitspraken mogelijk over ontwikkelingen in het alcoholgebruik, niet alleen op landelijk, maar ook op provinciaal niveau.

De feitelijke uitvoering van het onderzoek gebeurt door controleteams van de politie, volgens richtlijnen die de SWOV heeft opgesteld. Zonder de medewerking van de politie zou het huidige onderzoek niet mogelijk zijn. De SWOV is de politie dan ook dankbaar voor haar medewerking, en voor het enthousiasme en de zorgvuldigheid waarmee zij de metingen uitvoert.

Naast de metingen van het alcoholgebruik van automobilisten voert de SWOV sinds 1993 een korte enquête uit onder de contactpersonen bij de politie. Die is bedoeld om enig inzicht te krijgen in de aard en omvang van het politietoezicht en in eventuele veranderingen daarin. De vragenlijst is als *Bijlage 1* in dit verslag opgenomen.

2. Opzet en uitvoering van het onderzoek

2.1. Opzet

Het onderzoek naar het alcoholgebruik van automobilisten in de provincie Utrecht wordt steeds uitgevoerd door zes controleteams van de politie, zo goed mogelijk verdeeld naar urbanisatiegraad en geografisch gebied. De onderzoeksmetingen vinden plaats in vrijdag- en zaterdagnachten in het najaar. In 1998 zijn de metingen uitgevoerd in de periode van 4 september tot 29 november.

In de vrijdagnacht zijn metingen uitgevoerd in: de stad Utrecht, de gemeenten ten (noord)westen van de stad Utrecht (Vleuten-De Meern en Maarssen) en het gebied rond Veenendaal en Zeist. In de zaterdagnacht is onderzoek uitgevoerd in: Nieuwegein/IJsselstein, Amersfoort en de kleinere gemeenten rond Amersfoort (Leusden, Soest e.o.). Daarmee zijn metingen uitgevoerd in praktisch alle districten van de politieregio Utrecht.

Elk politieteam voert in principe per onderzoeksnacht alcoholcontroles uit op zes verschillende locaties, die in overleg met de SWOV zijn uitgekozen. Op iedere locatie wordt drie kwartier achtereen gecontroleerd, waarna het team zich verplaatst naar de volgende locatie. In 1998 zijn in Vleuten/Maarssen en in Leusden/Soest op slechts vier locaties metingen uitgevoerd, omdat het onderzoek naar alcoholgebruik daar werd gecombineerd met onderzoek naar drugs- en medicijngebruik. Op de eerste en vierde locatie in die onderzoeksgebieden is anderhalf uur achtereen gemeten. Hiervoor is gekozen, omdat de verplaatsing van de onderzoeksruimte voor het drugs- en medicijnenonderzoek wat extra tijd vergde. Het onderzoek naar drugs- en medicijngebruik in de provincie Utrecht maakte deel uit van een landelijk onderzoek, waarover de SWOV apart zal rapporteren.

Bij de alcoholcontroles houdt de politie willekeurige automobilisten staande, die een blaastest moeten afleggen op een draagbare elektronische ademtester. Bij het onderzoek wordt gebruik gemaakt van testers met cijfermatige uitlezing van een exact BAG-promillage (BAG = bloedalcoholgehalte; de wettelijke BAG-limiet ligt in Nederland op 0,5 promille). De testers die in 1998 zijn gebruikt, zijn van het fabrikaat Dräger, type Alcotest 7410 Plus. Voor het gebruik van deze testers heeft het Gerechtelijk Laboratorium van het Ministerie van Justitie toestemming verleend.

Van elke geteste automobilist registreert de politie het geslacht, de leeftijd en de uitslag van de test. Van overtreders die op het politiebureau de adem-analyse voor bewijsdoeleinden moeten ondergaan, registreert de politie bovendien de herkomst (dat wil zeggen de plaats waar zij alcohol hebben gebruikt: horecagelegenheid, sportkantine, bezoek of feestje, werk of thuis).

2.2. Steekproef

In vergelijking met 1997 zijn er in 1998 geen wijzigingen van betekenis aangebracht in de steekproef van Utrechtse onderzoeksgebieden.

2.3. Uitvoering

De zes controleteams van de politie hebben in het najaar van 1998 in de provincie Utrecht 1.970 willekeurige automobilisten staande gehouden en getest. De steekproef van 1998 bevat daarmee 275 records meer dan de steekproef van 1997. Alle metingen zijn in 1998 conform de richtlijnen van de SWOV afgewikkeld, zodat achteraf geen correctie van de resultaten nodig was.

2.4. Statistische analyse

De BAG-waarden van de automobilisten zijn ten behoeve van de analyse ingedeeld in vijf klassen:

1. < 0,2 promille (niet-drinkers);
2. 0,2-0,5 promille (lichte drinkers);
3. 0,5-0,8 promille (lichte overtreders);
4. 0,8-1,3 promille (zwaardere overtreders);
5. > 1,3 promille (zeer zware overtreders).

De indeling in een BAG-klasse gebeurt in principe op basis van de uitslag van de ademtest op straat. Bij de automobilisten die op het politiebureau een ademanalyse voor bewijsdoeleinden hebben ondergaan, is het op straat gemeten BAG zonodig gecorrigeerd. De uitslag van de ademanalyse wordt daartoe eerst ontdaan van zijn correctiefactor. Vervolgens wordt daar een waarde bij opgeteld om te corrigeren voor de afbraak van alcohol in het tijdsbestek tussen de ademtest op straat en de ademanalyse op het bureau. De gemiddelde afbraak bedraagt 0,15 promille per uur.

De verzamelde gegevens zijn geanalyseerd met behulp van het log-lineaire analyseprogramma WPM (Weighted Poisson Model). Met behulp daarvan wordt nagegaan of er in het alcoholgebruik van de bestuurders verschillen bestaan naar jaar, gebied, dag en tijdstip, geslacht en leeftijd. In *Bijlage 2* wordt een korte toelichting gegeven op deze analysemethode.

In het kader van dit onderzoek is tweezijdig getoetst op 5%-niveau: voor een significant effect moet de χ^2 -waarde groter zijn dan 3.84 bij één vrijheidsgraad; de Z-waarde moet groter zijn dan 1.96.

De resultaten van het onderzoek worden in *Bijlage 3* gepresenteerd in de vorm van een tabellenoverzicht, waarop in het volgende hoofdstuk een korte toelichting wordt gegeven. Hoofdstuk 4 bevat conclusies en aanbevelingen.

3. Resultaten van het onderzoek

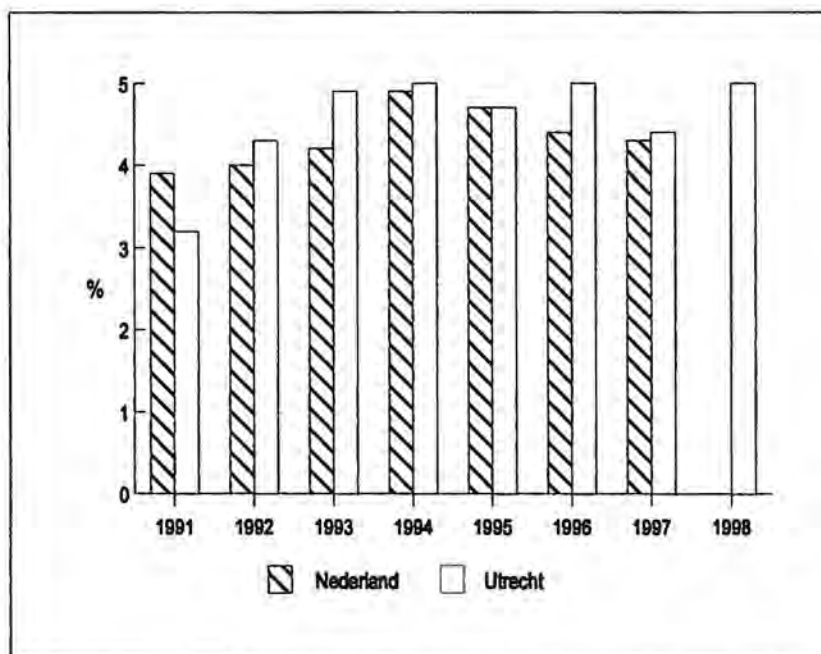
De resultaten van het onderzoek naar het alcoholgebruik van automobilisten in de provincie Utrecht worden in dit hoofdstuk besproken aan de hand van de *Tabellen 1 t/m 6 uit Bijlage 3*. De resultaten van 1998 worden steeds vergeleken met de Utrechtse en landelijke resultaten van 1997.

3.1. Ontwikkeling van het alcoholgebruik in Utrecht (tabel 1)

In 1998 zijn in de provincie Utrecht praktisch evenveel drinkers ($BAG \geq 0,2\text{‰}$) aangetroffen als in 1997: 10,5% respectievelijk 10,6%. Maar het aandeel overtreders ($BAG \geq 0,5\text{‰}$) is licht toegenomen: van 4,4% in 1997 tot 5,0% in 1998 (hetzelfde percentage als in 1996). Deze kleine veranderingen zijn niet statistisch significant.

In heel Nederland bedroeg het aandeel overtreders in het najaar van 1997 4,3%, praktisch hetzelfde dus als het Utrechtse aandeel in 1997. Het landelijke cijfer voor 1998 is nog niet precies bekend, maar zal zeker wat lager uitvallen dan het Utrechtse cijfer.

In *Afbeelding 1* is de ontwikkeling van het aandeel overtreders in Utrecht en in heel Nederland sinds 1991 weergegeven. Er is in te zien, dat de Utrechtse situatie in 1991 nog iets gunstiger was dan de landelijke, maar in latere jaren in het algemeen wat minder gunstig. De licht dalende tendens die in heel Nederland na 1994 is opgetreden, is in Utrecht niet duidelijk aanwezig.

Afbeelding 1. Ontwikkeling van het aandeel rijders onder invloed in Nederland en de provincie Utrecht, 1991-1998.

Tegenover de lichte toename van het aandeel overtreders in Utrecht staat een - eveneens lichte - afname van het aantal zwaardere en zeer zware overtreders ($BAG \geq 0,8\text{‰}$). Hun aandeel bedroeg in 1998 2,3%, tegen 2,5% in 1997. Maar ook dit verschil is niet significant.

Het landelijke aandeel zwaardere en zeer zware overtredders bedroeg in 1997 2,1%.

3.2. Alcoholgebruik naar weekendnacht en onderzoeksgebied (tabel 2)

Als we het rijden onder invloed in de provincie Utrecht per weekendnacht be- zien, blijkt het aandeel overtredders in 1998 in beide nachten wat toegenomen te zijn. In de vrijdagnacht was het aandeel overtredders groter dan in de zaterdagnacht: 6,1% respectievelijk 4,2%. Dit beeld komt overeen met het beeld dat in voorgaande jaren steeds is aangetroffen, zowel in de provincie Utrecht als in de rest van Nederland.

Eveneens overeenkomstig het landelijke beeld was het verkeersaanbod in de provincie Utrecht in de zaterdagnacht groter dan in de vrijdagnacht.

Wat het percentage overtredders betreft, vielen in 1998 de kleinere gemeenten rond Amersfoort met 9,0% in ongunstige zin op, terwijl het onderzoeksgebied Nieuwegein/IJsselstein, evenals in 1997, met 2,4% in gunstige zin opviel. Tussen de overige onderzoeksgebieden bestonden in 1998 geen verschillen van betekenis.

De sterkste toename van het aandeel overtredders is in 1998 opgetreden in de politiedistricten Eemland-Noord en -Zuid (de onderzoeksgebieden Amersfoort en Leusden/Soest), maar die toename heeft zich uitsluitend gemanifesteerd bij de lichtste klasse van overtredders (BAG 0,5-0,8 promille). In Leusden/Soest is het aandeel zwaardere en zeer zware overtredders (BAG > 0,8 promille) zelfs afgenomen van 4,2% in 1997 tot 2,4% in 1998; daardoor kan niet worden gesproken van een verslechtering van de situatie in dit onderzoeks- gebied. Het grootste aandeel zwaardere en zeer zware overtredders is in 1998 aangetroffen in de stad Utrecht: 4,3%.

3.3. Alcoholgebruik naar weekendnacht en tijdstip (tabel 3)

Naarmate het later in de nacht wordt, neemt in het algemeen het aandeel overtredders toe. Ook in de provincie Utrecht was dat in 1998 in beide weekendnachten duidelijk het geval, maar het sterkst in de vrijdagnacht: na 2.00 uur had in de vrijdagnacht maar liefst 15,0% van de automobilisten teveel gedronken.

Voorlaaf in de nacht neemt het verkeersaanbod sterk af, maar desondanks is het absolute aantal rijders onder invloed dan vaak even groot of zelfs groter dan vroeger in de nacht. Van de 99 overtredders in 1998 zijn er 32 aangetrof- fen tussen 22.00 en 24.00 uur, 34 tussen 0.00 en 2.00 uur en 33 tussen 2.00 en 4.00 uur.

3.4. Alcoholgebruik naar geslacht en leeftijd (tabel 4)

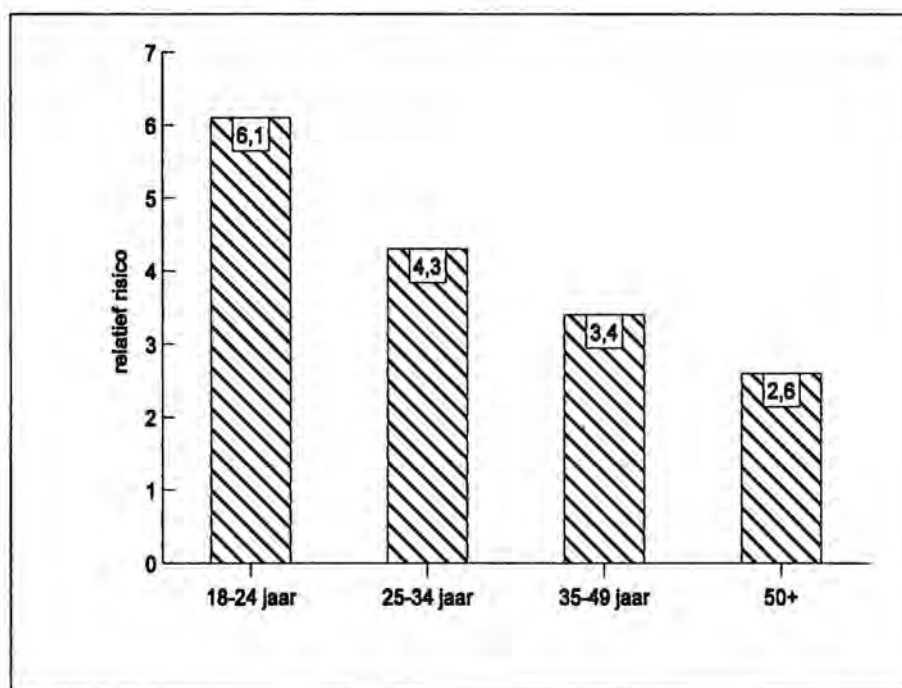
Mannelijke bestuurders waren in 1998 in Utrecht wat vaker in overtreding dan in 1997 (6,0% versus 5,1%), maar het verschil is niet significant. Het aandeel vrouwelijke overtredders is praktisch gelijk gebleven: 2,4% in 1998 tegen 2,3% in 1997. Mannelijke bestuurders waren daarmee in 1998 ruim tweemaal zo vaak in overtreding als vrouwelijke, hetgeen redelijk overeen- komt met het landelijke beeld in de afgelopen jaren (in 1997: 5,0% mannelij- ke overtredders en 2,6% vrouwelijke).

In heel Nederland worden in het algemeen de hoogste percentages overtreders aangetroffen in de leeftijdsklasse van 35 t/m 49 jaar, en de laagste in de leeftijdsklasse van 18 t/m 24 jaar. In Utrecht was dat in 1998 ook het geval: in de leeftijdsklasse van 35 t/m 49 jaar was 6,3% in overtreding, tegen 2,5% in de leeftijdsklasse van 18 t/m 24 jaar.

Bij de jonge vrouwelijke bestuurders is het alcoholgebruik in heel Nederland heel stabiel; het aandeel overtreders in deze categorie ligt al jaren rond de 1%. Het alcoholgebruik van de jonge mannelijke bestuurders vertoont daarentegen een opgaande lijn: in de periode 1991-1993 was gemiddeld 3,2% in overtreding, in de periode 1994-1996 gemiddeld 3,5% en in 1997 3,9%.

In de provincie Utrecht is dat beeld minder duidelijk terug te vinden. Als gevolg van de betrekkelijk kleine deelsteekproeven variëren de aandelen overtreders per leeftijdsklasse sterk van jaar tot jaar.

Een toename van het rijden onder invloed door jonge bestuurders is zorgwekkend, omdat de ongevalsrisico's na alcoholgebruik sterker toenemen naarmate een bestuurder jonger is (zie *Afbeelding 2*).

Afbeelding 2. Verhoging van het ongevalsrisico van mannelijke automobilisten bij een BAG > 0,5‰ per leeftijdsklasse (berekend op basis van gegevens over 1996 en 1997; risico bij BAG < 0,5‰ = 1).

Daar komt nog bij, dat jonge bestuurders ook in nuchtere toestand al een veel grotere kans op een ongeval hebben dan oudere bestuurders. Deze combinatie van factoren leidde de afgelopen jaren tot een onevenredig groot aantal mannen van 18 t/m 24 jaar die in Nederland slachtoffer werden van een alcoholongeval. In 1997 behoorde 22% van alle overleden en in het ziekenhuis opgenomen slachtoffers van alcoholongevallen tot deze categorie, die slechts 5% van de Nederlandse bevolking uitmaakt.

In 1998 was 73% van alle gecontroleerde bestuurders in de provincie Utrecht van het mannelijk geslacht, tegen 75% in 1997. In heel Nederland bedroeg het aandeel mannelijke bestuurders in 1997 72%.

3.5. Herkomst van overtreeders (tabel 5 en 6)

De herkomst van overtreeders wordt geregistreerd vanaf een BAG van 0,7‰. Dat is de ondergrens waarbij een automobilist wordt overgebracht naar het bureau om de ademanalyse voor bewijsdoeleinden te ondergaan.

De herkomstverdeling van de 59 bestuurders die in 1998 een BAG > 0,7‰ hadden, is als volgt:

- horecagelegenheid (bar, café, restaurant, disco)	37%
- bezoek/feestje	32%
- werk/thuis	14%
- sportkantine	10%
- anders/onbekend	7%

Ten opzichte van 1997 is het aandeel 'horeca' afgenomen en het aandeel 'bezoek/feestje' toegenomen. Vanwege de kleine absolute aantallen kan dat een toevalsfluctuatie zijn. Bovendien sluiten beide categorieën elkaar niet geheel uit (mensen kunnen een feestje in een horecagelegenheid hebben bezocht). In heel Nederland kwam de afgelopen jaren steeds ruim de helft van alle overtreeders uit een horecagelegenheid.

Verder blijkt in heel Nederland het aandeel horecabezoekers groter te zijn naarmate de overtreeders jonger zijn. In Utrecht is dat beeld minder duidelijk, hoewel het voor 1997 en 1998 tezamen wel ongeveer lijkt te kloppen.

3.6. Enquêteresultaten politietoezicht

Ook in 1997 heeft de SWOV weer een korte telefonische enquête uitgevoerd onder de politiecoördinatoren van het SWOV-onderzoek. De enquête is bedoeld om een globale indruk te krijgen van het toezichtniveau en de aard van het toezicht op alcoholgebruik in het verkeer.

De enquêteresultaten per provincie zijn slechts beperkt bruikbaar vanwege de geringe steekproefomvang. De volgende globale resultaten van de Utrechtse enquête zijn echter wel het vermelden waard:

- In de onderzoeksgebieden Vleuten/Maarssen (de politiedistricten Rijn en IJssel/Vecht & Venen) en Amersfoort is het toezicht op alcoholgebruik in 1998 iets toegenomen, in Nieuwegein/IJsselstein iets afgenomen en in de drie overige onderzoeksgebieden ongeveer gelijk gebleven.
- In het district Rijn en IJssel is ongeveer tweemaal per maand een geplande aselechte alcoholcontrole met een wat groter team uitgevoerd, in de overige onderzoeksgebieden varieerde het van ongeveer eens per maand tot eens in de drie maanden.
- In de districten Rijn en IJssel en Vecht & Venen is bovendien vrijwel dagelijks aselekt op alcoholgebruik gecontroleerd door surveillanceteams. In de overige onderzoeksgebieden gebeurde dat meer incidenteel.
- Alcoholcontrole bij ongevallen vond alleen in de districten Rijn en IJssel en Vecht & Venen vrij systematisch plaats, in de overige onderzoeksgebieden voornamelijk bij voorafgaande verdenking.

Al met al is het niveau van politietoezicht in de provincie Utrecht tussen 1997 en 1998 ongeveer gelijk gebleven.

4. Conclusies en aanbevelingen

4.1. Conclusies

Nadat het alcoholgebruik van automobilisten in de provincie Utrecht in 1997 het laagste niveau sinds 1993 had bereikt, is het in 1998 weer gestegen tot de relatief hoge niveaus van 1994 en 1996. De conclusie hieruit is, dat er weliswaar van jaar tot jaar (niet-significante) fluctuaties zijn opgetreden, maar dat de Utrechtse situatie de laatste jaren in feite stabiel is. Het niveau van rijden onder invloed ligt daarbij iets boven het landelijke niveau.

Een positieve ontwikkeling in 1998 is, dat het aandeel zwaardere en zeer zware overtreeders iets is afgenomen. In een aantal andere provincies heeft dit laatste verschijnsel zich eveneens voorgedaan. Het is mogelijk, dat de op 1 juni 1996 van kracht geworden administratieve vorderingsprocedure ex art. 130 WVV hierbij een rol speelt, maar kwantitatieve gegevens om deze veronderstelling te toetsen zijn nog niet voorhanden.

Het politietoezicht op alcoholgebruik is tussen 1997 en 1998 ongeveer gelijk gebleven. Met name in het district Rijn en IJssel stond het toezicht in 1998 op een relatief hoog niveau. Het bestond uit een mix van frequente geplande controles met grotere teams, dagelijkse aselechte controle door surveillanceteams en systematische controle op betrokkenen bij ongevallen. Ook in het district Vecht & Venen werd deze controlemix gehanteerd, maar zijn wat minder geplande controles met grotere teams uitgevoerd: in Rijn en IJssel 25 en in Vecht & Venen acht.

Van de Utrechtse rijders onder invloed in weekendnachten kwam in 1998 bijna de helft uit een horecagelegenheid of sportkantine.

4.2. Aanbevelingen

Aangezien ongeveer de helft van de rijders onder invloed in Utrecht uit een horecagelegenheid of sportkantine komt, is het van belang dat ook in die sfeer maatregelen worden getroffen. Speciaal vervoer per bus of taxi kan een belangrijk middel zijn om te voorkomen dat aangeschoten jongeren zelf gaan rijden. Maar met name goedkoop busvervoer naar en van discotheken kan ook een schaduwzijde hebben, als het als alibi dient voor onverantwoord alcoholgebruik. Op die manier kunnen uitgaansgelegenheden een kweekvijver worden voor probleemdrinkers die later en/of elders - bij gebrek aan goedkoop alternatief vervoer - wel onder invloed achter het stuur kruipen. Daarom zijn bij maatregelen in de sfeer van alternatief vervoer tegelijkertijd ook maatregelen nodig in de sfeer van voorlichting over verantwoord drink- en schenkgedrag in uitgaansgelegenheden.

Een onderdeel daarvan kan zijn, dat bezoekers van horecagelegenheden in de gelegenheid worden gesteld hun bloedalcoholgehalte te testen. Zo zou in café's en/of restaurants bij het aanbieden van de rekening ook een informatiekaartje over de mogelijke gevolgen van rijden onder invloed (ongevalskans, sancties bij betrapping door de politie) aangeboden kunnen worden. Via zo'n kaartje zou de klant ook een gratis ademtest kunnen worden aangeboden, bij-

voorbeeld op een draagbare ademtester van een type dat is goedgekeurd voor gebruik door de politie.

Het effect van voorlichtingsacties in de horeca kan worden vergroot, als ze worden ondersteund door politietoezicht. Binnen- en buitenlands onderzoek heeft aangetoond, dat de grootste generaal-preventieve effecten zijn te verwachten van frequente aselecte alcoholcontroles met grotere teams. Als zulke controles voor een belangrijk deel worden geconcentreerd in weekendnachten, kunnen ze bovendien een toegevoegde waarde hebben: het controleteam kan, wanneer dat nodig is, snel worden ingezet voor het bestrijden c.q. in de kiem smoren van openbare-ordeproblemen.

Overigens is het merkwaardig, dat bij de - terecht - ophef over zinloos geweld op straat al te gemakkelijk voorbij wordt gegaan aan de meest absurde vorm daarvan: het rijden onder invloed van alcohol en andere rijgevaarlijke middelen. Hoewel rijders onder invloed waarschijnlijk zelden de intentie hebben anderen of zichzelf letsel toe te brengen, vallen er in Nederland per jaar, alleen al ten gevolge van alcoholongevallen, ongeveer 235 doden en 2.000 zwaargewonden. De maatschappelijke kosten daarvan belopen een bedrag in de orde van twee miljard gulden per jaar.

Bijlage 1

Enquêteformulier

Onderzoeksgebied:

Inwonertal:

Contactpersoon:

A. *Kunt u globaal aangeven, hoe het politietoezicht op alcoholgebruik in het verkeer zich in 1998 heeft ontwikkeld (ten opzichte van 1997):*

☐ toegenomen met	☐ minder dan 50%
	☐ 50-100%
	☐ meer dan 100%
☐ afgenomen met	☐ minder dan 50%
	☐ 50-100%
☐ gelijk gebleven	

B. *Zijn in 1998 in uw toezichtgebied de volgende soorten alcoholcontrole uitgevoerd:*

1. geplande **aselecte** controles met grotere teams:

- ja, namelijk (aantal)
- nee

2. **aselecte** controles tijdens de surveillance:

- ja, (bijna) dagelijks
- ja, incidenteel
- nee

3. alcoholcontrole **bij ongevallen**:

- ja, systematisch
- ja, incidenteel (alleen bij verdenking)
- nee

WPM-analyse biedt de mogelijkheid niet alleen de samenhang tussen twee variabelen (bijvoorbeeld 'jaar * BAG') te toetsen, maar ook die tussen drie of vier variabelen (bijvoorbeeld 'jaar * geslacht * leeftijd * BAG').

Elke variabele is opgedeeld in een beperkt aantal klassen. Ten behoeve van de analyse worden de klassen steeds in twee groepen onderverdeeld (gedichotomiseerd). Per variabele is het aantal opdelingen gelijk aan het aantal klassen minus 1. De klasse(n) met een positief teken wordt/worden steeds vergeleken met de klasse(n) met een negatief teken. Klassen met de waarde 0 worden niet meer in de analyse betrokken.

Bij een variabele als 'geslacht' (twee klassen) is er slechts één vergelijking mogelijk, namelijk tussen mannen en vrouwen. De 'designmatrix' voor de analyse is dan: 1 -1.

De variabele 'leeftijd' is in vier klassen ingedeeld. De designmatrix bevat drie vergelijkingen. Welke dat zijn, hangt af van de vooraf - al dan niet expliciet - geformuleerde hypothesen. In dit geval is op grond van bevindingen in de rest van Nederland gekozen voor de volgende 'design-matrix':

1	-1	-1	1	(jongeren en ouderen versus de middengroepen)
1	0	0	1	(jongeren versus ouderen)
0	1	-1	0	(de groep van 25-35 jaar versus de groep van 35-50 jaar)

Of er significante verschillen in de BAG-verdeling naar geslacht enzovoort bestaan, blijkt uit de chi-kwadraatwaarde die uit de analyse volgt, in combinatie met het bijbehorende aantal vrijheidsgraden (df).

De bijdrage van de verschillende klassen aan een eventueel significant effect blijkt uit de standaardscore (= Z-waarde) per deelanalyse.

Het is mogelijk, dat uit een analyse volgt dat er in het geheel genomen geen significante verschillen zijn in de BAG-verdeling naar een bepaald kenmerk (bijvoorbeeld geslacht), maar dat er wel sprake is van een significant speciaal effect (bijvoorbeeld: onder de mannen komen verhoudingsgewijs meer zware overtreders voor dan onder de vrouwen).

In het kader van het onderzoek naar het alcoholgebruik van automobilisten in de provincie Utrecht is tweezijdig getoetst op 5%-niveau: voor een significant effect moet de χ^2 -waarde groter zijn dan 3.84 bij één vrijheidsgraad; de Z-waarde moet groter zijn dan 1.96.

Bijlage 3

Tabellen 1 t/m 6

- 1a. *Alcoholgebruik naar weekendnacht in 1997*
- 1b. *Alcoholgebruik naar weekendnacht in 1998*

- 2a. *Alcoholgebruik naar weekendnacht en gebied in 1997*
- 2b. *Alcoholgebruik naar weekendnacht en gebied in 1998*

- 3a. *Alcoholgebruik naar weekendnacht en tijdstip in 1997*
- 3b. *Alcoholgebruik naar weekendnacht en tijdstip in 1998*

- 4a. *Alcoholgebruik naar geslacht en leeftijd in 1997*
- 4b. *Alcoholgebruik naar geslacht en leeftijd in 1998*

- 5a. *Herkomst van overtreeders naar BAG-klasse in 1997*
- 5b. *Herkomst van overtreeders naar BAG-klasse in 1998*

- 6a. *Herkomst van overtreeders naar leeftijd in 1997*
- 6b. *Herkomst van overtreeders naar leeftijd in 1998*

Weekendnacht	N	Bloedalcoholgehalte (BAG-%o)				
		0,2-0,5	0,5-0,8	0,8-1,3	≥ 1,3	≥ 0,5
Vrijdag	764	6,4%	2,6%	1,6%	1,4%	5,6%
Zaterdag	931	6,0%	1,3%	1,4%	0,8%	3,4%
Totaal	1.695	6,2%	1,9%	1,5%	1,1%	4,4%

Tabel 1a. Alcoholgebruik naar weekendnacht in 1997.

Weekendnacht en gebied	N	Bloedalcoholgehalte (BAG-%o)				
		0,2-0,5	0,5-0,8	0,8-1,3	≥ 1,3	≥ 0,5
<i>Vrijdag</i>						
Veenendaal/Zeist	291	5,2%	2,7%	1,0%	1,0%	4,8%
Leusden/Soest	142	6,3%	1,4%	2,1%	2,1%	5,6%
Utrecht	331	7,6%	3,0%	1,8%	1,5%	6,3%
Totaal	764	6,4%	2,6%	1,6%	1,4%	5,6%
<i>Zaterdag</i>						
Vleuten/Maarsssen	387	8,5%	1,3%	2,3%	1,0%	4,7%
Amersfoort	159	3,8%	2,5%	1,3%	—	3,8%
Nieuwegein e.o.	385	4,4%	0,8%	0,5%	0,8%	2,1%
Totaal	931	6,0%	1,3%	1,4%	0,8%	3,4%

Tabel 2a. Alcoholgebruik naar weekendnacht en gebied in 1997.

Weekendnacht	N	Bloedalcoholgehalte (BAG-‰)				
		0,2-0,5	0,5-0,8	0,8-1,3	≥ 1,3	≥ 0,5
Vrijdag	876	4,6%	2,7%	2,4%	0,9%	6,1%
Zaterdag	1.094	6,1%	2,7%	0,9%	0,5%	4,2%
Totaal	1.970	5,4%	2,7%	1,6%	0,7%	5,0%

Tabel 1b. Alcoholgebruik naar weekendnacht in 1998.

Weekendnacht en gebied	N	Bloedalcoholgehalte (BAG-‰)				
		0,2-0,5	0,5-0,8	0,8-1,3	≥ 1,3	≥ 0,5
<i>Vrijdag</i>						
Veenendaal/Zeist	342	3,5%	2,3%	1,8%	0,9%	5,0%
Leusden/Soest	166	4,2%	6,6%	1,8%	0,6%	9,0%
Utrecht	368	5,7%	1,4%	3,3%	1,1%	5,7%
Totaal	876	4,6%	2,7%	2,4%	0,9%	6,1%
<i>Zaterdag</i>						
Vleuten/Maarssen	427	5,2%	3,0%	1,2%	0,5%	4,7%
Amersfoort	285	4,6%	4,6%	1,4%	--	6,0%
Nieuwegein e.o.	382	8,4%	1,0%	0,3%	1,0%	2,4%
Totaal	1.094	6,1%	2,7%	0,9%	0,5%	4,2%

Tabel 2b. Alcoholgebruik naar weekendnacht en gebied in 1998.

Weekendnacht en tijdstip	N	Bloedalcoholgehalte (BAG-‰)				
		0,2-0,5	0,5-0,8	0,8-1,3	≥1,3	≥0,5
<i>Vrijdag</i>						
22-24 uur	387	3,4%	0,8%	1,3%	0,8%	2,8%
00-02 uur	241	9,1%	2,9%	0,4%	1,2%	4,6%
02-04 uur	136	10,3%	7,4%	4,4%	3,7%	15,4%
Totaal	764	6,4%	2,6%	1,6%	1,4%	5,6%
<i>Zaterdag</i>						
22-24 uur	455	5,7%	0,7%	0,4%	0,9%	2,0%
00-02 uur	318	5,0%	0,9%	3,1%	--	4,1%
02-04 uur	158	8,9%	3,8%	0,6%	1,9%	6,3%
Totaal	931	6,0%	1,3%	1,4%	0,8%	3,4%

Tabel 3a. Alcoholgebruik naar weekendnacht en tijdstip in 1997.

Geslacht en leeftijd	N	Bloedalcoholgehalte (BAG-‰)				
		0,2-0,5	0,5-0,8	0,8-1,3	≥1,3	≥0,5
<i>Mannen</i>						
18-24 jaar	231	6,1%	1,3%	0,9%	1,3%	3,5%
25-34 jaar	391	7,2%	3,1%	1,3%	1,0%	5,4%
35-49 jaar	388	8,2%	2,1%	2,3%	1,8%	6,2%
50 jaar e.o.	259	6,9%	1,5%	2,3%	0,8%	4,6%
Totaal	1.269	7,2%	2,1%	1,7%	1,3%	5,1%
<i>Vrouwen</i>						
18-24 jaar	87	1,1%	--	1,1%	--	1,1%
25-34 jaar	160	3,1%	2,5%	1,3%	--	3,8%
35-49 jaar	114	3,5%	0,9%	--	1,8%	2,6%
50 jaar e.o.	65	4,6%	--	--	--	--
Totaal	426	3,1%	1,2%	0,7%	0,5%	2,3%

Tabel 4a. Alcoholgebruik naar geslacht en leeftijd in 1997.

Weekendnacht en tijdstip	N	Bloedalcoholgehalte (BAG-‰)				
		0,2-0,5	0,5-0,8	0,8-1,3	≥1,3	≥0,5
<i>Vrijdag</i>						
22-24 uur	457	3,1%	0,9%	2,2%	0,2%	3,3%
00-02 uur	292	6,5%	3,4%	1,7%	1,4%	6,5%
02-04 uur	127	5,5%	7,9%	4,7%	2,4%	15,0%
Totaal	876	4,6%	2,7%	2,4%	0,9%	6,1%
<i>Zaterdag</i>						
22-24 uur	524	4,4%	2,3%	0,4%	0,6%	3,2%
00-02 uur	320	7,5%	2,8%	1,3%	0,6%	4,7%
02-04 uur	250	8,0%	3,6%	1,6%	0,4%	5,6%
Totaal	1.094	6,1%	2,7%	0,9%	0,5%	4,2%

Tabel 3b. Alcoholgebruik naar weekendnacht en tijdstip in 1998.

Geslacht en leeftijd	N	Bloedalcoholgehalte (BAG-‰)				
		0,2-0,5	0,5-0,8	0,8-1,3	≥1,3	≥0,5
<i>Mannen</i>						
18-24 jaar	301	7,6%	2,3%	0,3%	0,3%	3,0%
25-34 jaar	495	4,8%	2,0%	3,2%	1,4%	6,7%
35-49 jaar	374	5,3%	5,1%	1,9%	1,1%	8,0%
50 jaar e.o.	262	8,4%	3,4%	1,5%	0,4%	5,3%
Totaal	1.432	6,2%	3,1%	2,0%	0,9%	6,0%
<i>Vrouwen</i>						
18-24 jaar	101	--	--	1,0%	--	1,0%
25-34 jaar	187	2,1%	2,7%	0,5%	--	3,2%
35-49 jaar	167	6,0%	1,8%	--	0,6%	2,4%
50 jaar e.o.	83	4,8%	1,2%	1,2%	--	2,4%
Totaal	538	3,3%	1,7%	0,6%	0,2%	2,4%

Tabel 4b. Alcoholgebruik naar geslacht en leeftijd in 1998.

BAG-‰	N	Herkomst				
		Horeca	Sportkantine	Bezoek/ feestje	Werk/thuis	Anders/ onbekend
0,7-0,8	12	67%	8%	17%	--	8%
0,8-1,3	25	40%	8%	24%	12%	16%
≥ 1,3	18	44%	17%	17%	22%	--
Totaal	55	47%	11%	20%	13%	9%

Tabel 5a. *Herkomst van overtreders naar BAG-klasse in 1997.*

Leeftijd	N	Herkomst				
		Horeca	Sportkantine	Bezoek/ feestje	Werk/thuis	Anders/ onbekend
18-24 jr	7	57%	--	14%	29%	--
25-34 jr	17	59%	12%	18%	--	12%
35-49 jr	22	41%	9%	27%	18%	5%
50 jr e.o.	9	33%	22%	11%	11%	22%
Totaal	55	47%	11%	20%	13%	9%

Tabel 6a. *Herkomst van overtreders naar leeftijd in 1997.*

BAG-%o	N	Herkomst				
		Horeca	Sportkantine	Bezoek/ feestje	Werk/thuis	Anders/ onbekend
0,7-0,8	15	33%	7%	27%	20%	13%
0,8-1,3	30	37%	7%	37%	13%	7%
≥ 1,3	14	43%	21%	29%	7%	--
Totaal	59	37%	10%	32%	14%	7%

Tabel 5b. *Herkomst van overtreders naar BAG-klasse in 1998.*

Leeftijd	N	Herkomst				
		Horeca	Sportkantine	Bezoek/ feestje	Werk/thuis	Anders/ onbekend
18-24 jr	6	50%	17%	--	33%	--
25-34 jr	28	35%	4%	43%	7%	11%
35-49 jr	17	29%	18%	24%	24%	6%
50 jr e.o.	8	50%	13%	38%	--	--
Totaal	59	37%	10%	32%	14%	7%

Tabel 6b. *Herkomst van overtreders naar leeftijd in 1998.*